

giai hagyományaira vezethető vissza. Ez akkor válik nyilvánvalóvá, ha Tinódi műveit párhuzamba állítjuk az 1192–95 között lejegyzett magyar nyelvű Halotti beszéddel. A szerkezeti hasonlóság szembetűnő.

A tanulmány a továbbiakban a középkori temetési szertartás mozanatait, a Halotti beszéd szerkezeti és retorikai elemeinek valamint Tinódi históriás énekeinek párhuzamait elemzi. Bőséges példával alátámasztva, mellékletekkel szemléltetve kiválóan érzékelteti a literátus (világi írástudó), valamint a klerikus (egyházi rendhez tartozó) műveltség és hagyomány elemeinek egymásra hatását Tinódi Lantos Sebestyén életművében.

Cholnoky Olga

KISEBBSÉGI POLITIKA

Az irodalmi ügynöki tevékenység aktuális trendjei, az ügynöki szerepek és a publikálás nehézségei Romániában

Culea, Mihaela: Current Trends in Literary Agenting, the Roles of Literary Agents and the Hardships of Getting Published in Contemporary Romania = Südosteuropa, 61, 2013, No.1, 25-51. pp.

Számos nyugat-európai országban létezik egy alapvető és sikeres háromszög a könyvkiadási folyamatban: a szerzők, az ügynökök és a kiadók egymással együttműködve igyekeznek elérni céljukat, azaz a kultúrtermék értékesítését. A jelen cikk áttekinti az irodalmi ügynöki szakma történetét, az ügynökök által jelenleg végzett feladatokat, illetve jelentőségüket Angliában és az Egyesült Államokban. A szerző tárgyalja az irodalmi ügynöki tevékenység jelenlegi állását Romániában, ahol az írók gyakran kénytelenek egy személyben ügynökként, szerkesztőként, korrektorként, értékesítőként és terjesztőként is fellépni. A cikk rámutat a marketing és a szociokulturális gyakorlatok kapcsolatára. Az új gazdasági és kulturális valóság rávilágított a mediátor kritikus szerepére, aki összekötő kapocsként szolgál a művészetek és a kereskedelem világa között.

A román médiában sok szó esik mostanában a kultúratermelés és fogyasztás nehéz helyzetéről és annak – különösen a fiatal generációkra gyakorolt – hatásáról. Számos kezdeményezés létezik ugyanakkor, amely a kulturális fejlesztést célozza: televíziós és rádióműsorok, könyv vásárok és kultúrblogok népszerűsítik az olvasást és mindenféle kulturális tevékenységet. A román irodalmat neves külföldi kiadók is nagyra tartják. Nyugat-Európában a legismertebb kortárs román írók közé tar-

tozik Norman Manea, Mircea Cărtărescu, Gabriela Adameșteanu, Dan Lungu, Dumitru Tepeneag és Filip Florian.

A kommunizmus bukása után a kultúratermelés drámai változáson ment keresztül Romániában a technológiát, a pénzügyi vonatkozásokat és a szellemiséget illetően. A kommunizmus alatt számos tényező hátráltatta a szerkesztési folyamatot: az ideológiai cenzúra, a központi párt mennyiségi korlátozásai, a műszaki nehézségek és a kiadók alacsony száma. Pozitívum volt azonban, hogy a kiadók szakképzett szerkesztőket és korrektorokat alkalmaztak, ami jelenleg sajnálatos módon nem része a kiadói gyakorlatnak. Éppen ezért különösen nagy szükség lenne az irodalmi ügynökökre, akik átvehetnék ezeket a feladatköröket.

Másrészt viszont manapság sokkal könnyebb könyvet kiadni: nincs cenzúra, számos kiadó működik, nincs korrekktúrálás, és a digitális nyomtatásnak hála sokkal gyorsabb a kiadás. Sajnos emiatt nagyon sok alacsony színvonalú kiadvány árasztja el a piacot. Ráadásul a kiadók azokat a szerzőket részesítik előnyben, akik saját költségeikre ki tudják adni a könyvüket, tehát bárki publikálhat, ha van elég pénze. Habár a színvonalas művészeti produktumok nem haszonszerzés céljából készülnek, a napi megélhetéshez mégiscsak szükséges lenne az irodalmi művek javadalmazása. Romániában azonban szinte lehetetlen könyvek eladásából megélni. Az elmúlt húsz évben a szerzők nem élvezhették azokat a szociális mechanizmusokat, amelyek védték, támogatták és eladták volna a kultúrtermékeiket, így aztán a szerzőkre úgy tekintenek, mintha stratégiai befektetők lennének a nemzeti kultúrában.

Irodalmi ügynökök már a 18. század óta tevékenykednek a világban, különösen Nyugat-Európában. Az 1880-as években robbanásszerűen bővült a kiadói szektor, ami megalapozta az ügynöki szakma létjogosultságát. Az ügynökök tárgyaltak a szerződésekről, és tanácsokat adtak a kézirat átdolgozásával és az írói tiszteletdíjjal kapcsolatban. Megszervezték a szerzők író-olvasó találkozóit, és a 19. század végén már adták-vették is a szerzői jogokat. Később kereskedelmi, jogi és kommunikációs feladatokat is elláttak.

Nem mindenkiből válhat azonban irodalmi ügynök. Ahhoz, hogy valaki jó érzékkel ki tudja választani a minőségi írásokat és útmutatással szolgáljon a kézirat átdolgozásához, bizonyos szakképzettséggel

rendelkezni kell: lehetnek irodalomkritikusok, fordítók, bölcsészek, filológusok vagy szerkesztők. Emellett járatosnak kell lenniük a jogi, kereskedelmi és pénzügyi kérdésekben is. Manapság egy jó ügynök számos tevékenységet végez: növeli a szerző ismertségét, biztosítja a szerző anyagi biztonságát, hatékonyan kommunikál a szerkesztővel és a szerzővel, egyengeti a szerző szakmai karrierjét. Az ügynökök két fajtáját különböztetjük meg: vannak belföldi ügynökök és alügynökök. A belföldi ügynök a szerző hazájában értékesíti a szerzői jogokat, míg a harmadik országban tevékenykedő alügynök a kapcsolódó jogokat képviseli (pl. a fordítási jogokat). Az is egyre gyakoribb, hogy a szerző saját maga ügynöke, és személyesen ő végzi az összes fent említett tevékenységet.

A kortárs amerikai piacon különösen sok mű fellelhető azzal kapcsolatban, hogy hogyan adjuk ki saját könyvünket, hogyan váljunk önmagunk irodalmi ügynökévé és így tovább. Az amerikai helyzet sajátossága, hogy noha több ezer irodalmi ügynökség van a piacon, nehéz hozzájuk közel kerülni, és a szerzőnek még azt is meg kell tanulnia, hogy hogyan férközzön a közelükbe. A kiadókhöz viszont csak ügynökökön keresztül lehet eljutni. Angliában annyiban hasonló a helyzet, hogy minden profi írónak van irodalmi ügynöke, és számos kiadó – takarékosági okokból – nem is fogad el kéziratot ügynökkel nem rendelkező szerzőtől.

Romániában van néhány jelentős nehézség e téren. Először is a nagy kiadók nem publikálják kezdő írók műveit. Másodsor, azoknak a szerzőknek, akiknek befogadták a kéziratát, fizetniük kell a szolgáltatásért. Harmadsor, azok, akiknek nincs elég pénzük a romániai kiadáshoz, szerencsét próbálhatnak külföldön, de így nemcsak a fordítás, hanem az ottani ügynök költségét is nekik kell állni. A nem túl tehető szerzők pénz híján nem tudnak szerződést kötni irodalmi ügynökségekkel, így nem jutnak be a nagy kiadókhöz. Ráadásul nem is szilárdult még meg az irodalmi ügynökségek intézménye, így a román szerzők gyakran kénytelenek ügynök segítsége nélkül bejutni a román kiadókhöz. Ennek több oka is lehet. Egyrészt a román irodalmi piacot nem nagyon érdeklik a román írók. Másrészt azok, akikből ügynök lehetne, úgy gondolják, hogy ez a szakma nem kifizető és nem elég sikeres. Mivel kevés ügynökség képviseli az érdekeiket, a román szerzők nehezen tudnak külföldi kiadóknál bármit is megjelentetni.

Reménykeltő azonban, hogy noha ez a foglalkozás még gyerekcipőben jár Romániában, évről évre több szerződés születik ügynökök és szerzők között. Az irodalmi piacnak szüksége lenne olyan szakemberekre, akik megvédik a szerzők érdekeit és jogait. Maguk a román kiadók is segíthetnék a szerzőket azáltal, hogy felveszik a kapcsolatot külföldi kiadókkal, és esetleg ottani jutalék fejében csökkenthetnék saját kiadási költségeiket a szerzők felé. Az állami kultúrintézmények bevezethetnének olyan programokat és tevékenységeket, amelyekkel segítenék a szerzőket a kiadókkal való kapcsolattartásban. Rendkívül lényeges lenne, hogy a regionális és nemzeti kultúrintézmények egy olyan alapot hozzanak létre és működtessenek a tehetséges írók támogatására, amelyre támaszkodva kiadhatnák műveiket Romániában és külföldön. A szerzők anyagi nehézségeit enyhítendő emelni lehetne továbbá a szerzői jogdíjak nagyságát, különböző támogatásokat és juttatásokat lehetne adni a tehetségeknek, és ösztönözni lehetne az ügynököket, hogy a román piac kisebb volumenére való tekintettel alacsonyabb jutalékot kérjenek, mint Nyugat-Európában. Mindezek segítségével kialakulhatnának a ma még hiányzó kapcsolatok az irodalom előállítói és értékesítői között.

Pethő-Szirmai Judit

KISEBBSÉGI JOG

Emberi jogok az osztrák felvilágosodásban.

Wolff, Martini és Windischgrätz

Cerman, Ivo: Lidská práva v rakouském osvícenství. = Český časopis historický. 111. r. 2013. 2. no. 300-333. p.

A tanulmány szerzője a Karl Anton Martini elméletében felbukkanó emberi jogok eredetét igyekszik feltárni, amelyet Christian Wolffnak a természetes jogokra vonatkozó teóriája előz meg. A tanulmány megpróbálja rekonstruálni Martini elméletét, és megítélni az egyes jogok között adódott konfliktusokat, végül bemutatja, hogyan oldotta meg az említett konfliktusokat Windischgrätz.

Az osztrák természetes jogban az általános emberi jogok fogalma a 18. század hetvenes éveiben vált elterjedtté, miután Wolff elkezdte alkalmazni az emberi jogok módszerét.

Martini Wolff filozófiájából indult ki, amelyben az általános emberi jogokat az általános emberi kötelezettségekből eredezteti ugyanis az emberi jogokat eredetileg a kötelelességek elvégzéséhez szükséges tulajdonságoknak tekintették. Az ember vitathatatlan jogai (suum) közé az egészséges lélekhez és testhez, valamint a jó hírnévhez való jog tartozott. Wolff arra a következtetésre jutott, hogy az általános emberi jogok közé a természetes szabadsághoz és egyenlőséghez való jog védelme, az egészséges test és lélek megőrzésének joga, a biztonságra, az önvédelemre, a háborúra, a békére és a szükséges dolgokra való jogok tartoznak. Ezen jogok tökéletesek és elvitathatatlanok. Átlépve az állampolgári helyzetbe az említett jogok céljai megmaradnak, de védelmük biztosítását az állam veszi át. Wolff az Istennel, az embernek önmagával és más emberekkel szembeni általános kötelezettségeiből további jogokat és kötelezettségeket vezet le, például a vallási szabadságra való jogot. Az